

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Давиденко І. В.

(підпис)

“ ___ ” _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»

на тему: **«Європейський досвід кластеризації туристичної та
готельно-ресторанної діяльності»**

Виконавець:

Студентки факультету міжнародної економіки

Козер Анастасія Андріївна _____

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Михайлюк Олена Леонідівна

/підпис/

Одеса 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кластери як мережеві структури орієнтовані на створення нової цінності всередині мережі або зниження трансакційних та економічних витрат діяльності. Вони доповнюють один одного у виробничо-збутових ланцюгах або при реалізації проєктів інноваційного характеру. В більшості країн світу значну роль у кластерному розвитку відіграє уряд на центральному або регіональному рівні, як зацікавлена сторона у технологічному розвитку та реструктуризації економіки.

Успішне функціонування кластеру забезпечується при належній координації діяльності його учасників. Головним завданням координаційного центру є посилення існуючих та проєктування нових ланцюгів цінностей через гібридні форми взаємодії, що дозволяють «долати кордони» й елімінувати просторовотериторіальні чинники. В країнах ЄС часто це інституції, створені за участі органів регіональної влади. Крім того, стійкість кластерів забезпечується наявністю активних інтегруючих компаній, які беруть на себе участь лідерів кластеру, а також забезпечується наявністю досвіду, знань та відповідних навичок внутрішньо-кластерної взаємодії.

Мета роботи - дослідити європейський досвід кластеризації туристичної та готельноресторанної сфер для використання в Україні.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення низки взаємопов'язаних **завдань**, а саме:

- аналіз основних понять: туризм, туристична політика, готельний бізнес, ресторанний бізнес;
- дослідження нормативно-правових засад розвитку кластерів у туризмі і готельноресторанному бізнесі;
- аналіз особливості процесу кластеризації у туристичній сфері;
- дослідження кластерних процесів у ресторанному бізнесі;
- вивчення процесів кластеризації готельних послуг;
- оцінка значення процесу кластеризації для регіонального розвитку територій;

- систематизація показників ефективності та інструментів для розвитку процесу кластеризації;

- визначення шляхів підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

Об'єкт дослідження – кластери у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі Європи і України.

Предмет дослідження – процес впровадження європейського досвіду кластеризації у туристичну та готельно-ресторанну сфери України.

Теорію створення кластерів досліджували М. Портер [41-43], Багрій М.В. [5], Куценко Е.С. [27] та інші; кластерні утворення у туристичній сфері досліджені Гудзем М.В. [12], Ракієвої О. [47], Яровим В.Ф. [56] та іншими; особливості розвитку кластерної політики у готельно-ресторанному бізнесі досліджують Іванов А.М. [19-20, 26], Михайлюк О.Л. [31-34].

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у наступному:

- проаналізовано основні поняття: туризм, туристична політика, готельний бізнес, ресторанний бізнес;

- досліджено нормативно-правові засади розвитку кластерів у туризмі і готельно-ресторанному бізнесі;

- проаналізовано особливості процесу кластеризації у туристичній сфері;

- досліджено кластерні процеси у ресторанному бізнесі;

- вивчено процеси кластеризації готельних послуг;

- оцінено значення процесу кластеризації для регіонального розвитку територій;

- систематизовано показники ефективності та інструменти для розвитку процесу кластеризації;

- визначено шляхи підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

Методи дослідження: порівняльного – для аналізу кластерних процесів, історичного – для ретроспективного аналізу, статистичного аналізу;

предметного моделювання, аналогії, метод аналіз-синтез, системно-структурний – для систематизації основних понять.

Інформаційна база дослідження. Дослідження по темі кваліфікаційної роботи проводилися за допомогою аналізу законодавчих актів, комплексних програм розвитку регіонів, концепцій та стратегій розвитку окремих видів діяльності країн ЄС, України та окремих територій; літературних джерел, матеріалів офіційних сайтів об'єднаних територіальних громад, обласних та районних адміністрацій.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 106 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 16 малюнків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 119 найменування.

Публікації за темою дослідження:

1. Козер А.А. Кластери для розвитку туризму. «Минуле, сучасне, мабутнє» .- Збірник наукових робіт за підсумками студентської науково-практичної ФМЕ. Вип. 11 .- ОНЕУ, Одеса .- 311с. (С.306-310).
2. Козер А.А. Кластери як елемент комплексності для розвитку туризму. - «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України».- Т.3, 15 квітня 2020 року.- ОНЕУ, Одеса.- С.499-502.
3. Козер А.А. Використання різних форм фінансування туристичної галузі у сучасних умовах .- Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України» присвяченій 100-річчю заснування Одеського національного економічного університету 14 квітня 2021 року м. Одеса (С. 203-209).
4. Козер А.А. Особливості розвитку винного туризму в Італії. - «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та

перспективи розвитку для України» .- Т. 2, 15 квітня 2020 року.- ОНЕУ, Одеса.- С.242-245.

5. Козер А.А. Маркетингова стратегія розвитку готелю «БРИСТОЛЬ» .- Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України» присвяченій 100-річчю заснування Одеського національного економічного університету 14 квітня 2021 року м. Одеса (С. 450-456).

6. Козер А.А. Оцінка маркетингової діяльності туристичного підприємства «Impala Travel». - «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України» .- Т.3, 15 квітня 2020 року.- ОНЕУ, Одеса.- С.96-99.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ» надана характеристика основних понять: туризм, туристична політика, готельний бізнес, ресторанний бізнес. Досліджені кластери як елемент комплексності для розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Проаналізовані нормативно-правові засади розвитку кластерів у туризмі і готельно-ресторанному бізнесі.

У другому розділі «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД КЛАСТЕРНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ» досліджені особливості процесу кластеризації у туристичній сфері, досліджені кластерні процеси у ресторанному та готельно-ресторанному бізнесі.

У третьому розділі «СТРАТЕГІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТРАННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ» проаналізоване значення процесу кластеризації для регіонального розвитку територій. Структуровані показники ефективності та інструменти для розвитку процесу кластеризації. Накреслено шляхи підвищення процесу кластеризації

туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду .

ВИСНОВКИ

1. Останні роки кластерний рух в Україні демонструє досить високу динаміку розвитку, принаймні зовні, але водночас має низку недоліків:

- на національному рівні не існує централізованого обліку щодо кількості діючих кластерів, їх відповідності критеріям якості, обліку по окремих секторах, відповідності економічним пріоритетам тощо;

- кластерний рух недостатньо синхронізований й не завжди відповідає пріоритетам економічного розвитку регіонів та економіки країни в цілому. Зокрема, є значний дисбаланс між кількістю ІТ та агрокластерів, й такими, що діють у промислових секторах;

- більшість організацій, які називають себе кластерами не підпадають під європейські визначення кластеру (стосується більше 50% так званих «ІТ-кластерів» в Україні), а радше є регіональними секторальними асоціаціями, що об'єднують вузьке коло учасників ринку, які слабо інтегруються до регіональних ланцюгів доданої вартості;

- облік діючих й недіючих кластерів у країні не ведеться. Системні процеси обміну кращими практиками, кваліфікації та просування кластерів в Україні не налагоджені й не є регулярними. Головною причиною цього стану є відсутність узгоджених та діючих політик національного рівня, а також відповідальних національних органів.

2. Українська практика свідчить, що державна кластерна політика національного та регіонального рівнів, як і її інструменти, в Україні перебувають лише на стадії становлення і фактично не отримали суттєвого розвитку. При цьому в європейських країнах процеси кластеризації актуалізовані та активізовані з 1990-х років і раніше.

3. В українському законодавстві налічується кілька десятків законодавчих та нормативно-правових актів, в яких згадуються кластери.

Проте жодного законодавчого чи нормативноправового акту, де б кластерний розвиток був об'єктом державного регулювання, досі прийнято не було.

4. Головна місія кластерів полягає у прискоренні економічного розвитку свого економічного сектору на рівні регіону чи галузі. Основою кластеру є колаборація (співпраця) широкого кола гравців відповідного економічного сектору – малого та середнього бізнесу, великих підприємств, університетів, наукових установ та лабораторій, інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо. Створювані кластерні програми та ініціативи повинні мати «повний цикл», тобто включати конкретні цілі, плани дій, бюджети та ресурси.

5. Кластери мають активно інтегрувати та розвивати напрями інновацій та діджиталізації в своїх секторах спеціалізації. Учасники українських кластерів, які не слідують тенденціям інновацій та діджиталізації в своєму секторі не матимуть шансів на успішну конкуренції на глобальному ринку. Інтернаціоналізація кластерів, інтеграція в глобальні та регіональні ланцюги доданої вартості, співпраця в міжнародних проєктах спільного розвитку є важливою, органічною складовою діяльності кластерів і, також складовою української програми євроінтеграції.

6. В українській сфері громадського харчування процес кластеризації давно вже має місце, але ці кластерні утворення офіційно не засвідчені. Формування кластерів у сфері громадського харчування дозволить зміцнити зв'язки між виробниками, постачальниками, споживачами і створити нові відсутні зв'язки з науковими та освітніми установами, представниками малого та середнього бізнесу для успішного формування та розвитку кластерних структур при проведенні ефективної кластерної політики.

7. Прискорення інтернаціоналізації та інтеграції у простір ЄС містить виконання таких завдань, як:

- реєстрацію усіх активних кластерів на платформі ЕССР;
- стимулювання та поширення кращих практик у встановленні та розвитку співпраці з кластерами та іншими організаціями зарубіжних країн.

АНОТАЦІЯ

Козер А.А.

«Європейський досвід кластеризації туристичної та готельно-ресторанної діяльності»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»

за магістерською освітньою програмою

«Управління готельним та ресторанним бізнесом»,

Одеський національний економічний університет,

м.Одеса, 2021 рік.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 106 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 16 малюнків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 119 найменування.

Об'єкт дослідження – кластери у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі Європи і України.

Предмет дослідження – процес впровадження європейського досвіду кластеризації у туристичну та готельно-ресторанну сфери України.

У роботі розглядаються науково-теоретичні підходи щодо формування кластерної політики. Надана характеристика основних понять: туризм, туристична політика, готельний бізнес, ресторанний бізнес. Досліджені кластери як елемент комплексності для розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Проаналізовані нормативно-правові засади розвитку кластерів у туризмі і готельно-ресторанному бізнесі. Досліджені особливості процесу кластеризації у туристичній сфері, досліджені кластерні процеси у ресторанному та готельно-ресторанному бізнесі. Проаналізоване значення процесу кластеризації для регіонального розвитку територій. Структуровані показники ефективності та інструменти для розвитку процесу кластеризації. Накреслено шляхи підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

Ключові слова: кластери, туристичний бізнес, готельно-ресторанний бізнес, регіональний розвиток територій, європейський досвід.

SUMMARY

Kozer AA

"European experience of clustering of tourism and hotel and restaurant activities"

Qualification work for a master's degree

From the specialty 241 "Hotel and restaurant business" according to the master's educational program "Hotel and restaurant business management",

Odessa National Economic University, Odessa, 2021.

Qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources used. The total volume of qualifying work is 106 pages. The work contains 11 tables, 16 figures, 3 appendices. The list of used sources includes 119 names.

The object of research - clusters in the tourism and hotel and restaurant business in Europe and Ukraine.

The subject of the research is the process of introduction of the European experience of clustering in the tourist and hotel-restaurant sphere of Ukraine.

The paper considers scientific and theoretical approaches to the formation of cluster policy. The characteristics of the basic concepts are given: tourism, tourism policy, hotel business, restaurant business. Clusters as an element of complexity for the development of tourism and hotel and restaurant business are studied. The normative and legal bases of cluster development in tourism and hotel and restaurant business are analyzed. The peculiarities of the clustering process in the tourism sphere are studied, the cluster processes in the restaurant and hotel business business are studied. The significance of the clustering process for the regional development of territories is analyzed. Structured efficiency indicators and tools for the development of the clustering process. Ways to increase the process of clustering the tourism sector of Ukraine by attracting European experience are outlined.

Key words: clusters, tourist business, hotel and restaurant business, regional development of territories, European experience.